

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

Слов'янський світ і Україна

Збірник наукових праць на пошану
ректора Рівненського державного гуманітарного університету,
професора Руслана Постолювського

Рівне
Видавець О. Зень
2021

УДК 94(367):94(477)
С-481

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 30 червня 2021 р.)

Рецензенти:

Анатолій Філінюк – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України Кам'янець-
Подільського національного університету імені
Івана Огієнка

Володимир Фісанов – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Чернівецького національного університету імені
Юрія Федьковича

Тарас Чухліб – доктор історичних наук, провідний науковий
співробітник Інституту історії України НАН
України

Відповідальний редактор
кандидат історичних наук, професор **Валерій Шеретюк**

Слов'янський світ і Україна: Збірник наукових праць на пошану ректора Рівненського державного гуманітарного університету, професора Руслана Постолювського. – Рівне : О. Зень, 2021. – 432 с.

ISBN 978-617-601-377-8

Видання присвячене 70-річчю від дня народження професора, ректора Рівненського державного гуманітарного університету, заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента Академії педагогічних та соціальних наук, члена-кореспондента Міжнародної слов'янської академії Р. М. Постолювського. У збірнику подані наукові розвідки з історії слов'янських народів та широкого спектру проблем української історії різних періодів. Серед авторів – науковці з академічних установ та вишів України й зарубіжжя.

Видання розраховане на науковий та викладацький загал, студентів, та всіх, хто небайдужий до історії.

УДК 94(367):94(477)

ISBN 978-617-601-377-8

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2021

СУЧАСНІ ПРОТЕСТАНТИ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Сучасний протестантизм в Україні – один із найбільш динамічних факторів суспільно-релігійного життя. Цьому сприяють: активне просування протестантизму зі сторони його послідовників; збіг протестантської етики та цінностей, що допомагають формуванню моделей поведінки у суспільствах з ринковою економікою; бажання реалізувати свою колективну суб'єктність. Відзначення 500-ліття Реформації гостро актуалізувало посеред протестантського середовища питання усвідомлення власної ідентичності.

Закономірно, що релігійна ідентичність ґрунтується на сприйнятті своїми послідовниками насамперед системи вчення. Сучасний протестант ідентифікує себе як віруючого, який переконався в існуванні Бога і стверджує, що врятуватися людина може тільки особистою вірою і приймає виключно авторитет Біблії. Така людина акцентує увагу на присутності Божої волі у реалізації особистих потреб та програм життєдіяльності. Стиль життя вона намагається узгодити із положеннями Священного писання. При цьому індивід глибоко переконаний, що Бог допомагає набувати все необхідне для його щасливого життя. Підкреслимо, що протестанти відрізняються твердими віросповідними переконаннями: демонструють чітке знання Біблії, переконанні в єдиноістинності свого конфесійного вибору, тому свою релігію розглядають як єдине джерело знань про Бога.

В Україні, поза сумнівом протестантська ідентичність (яка тяжіє до європейської моделі церковно-суспільних відносин) складає важливий сегмент національної культури. Саме протестантська громада виступає окремим соціально-релігійним середовищем, в якому відбувається формування світогляду віруючого, характеризується наявністю спільних інтересів та колективного духу. Протягом останніх трьох десятиліть євангельські громади в Україні повнилися тисячами новонавернених віруючих, для яких належність чи то до баптистської, чи адвентистської, чи п'ятидесятницької, харизматичної церков стала важливою складовою та вплинула на подальше життя.

Для пізньопротестантських громад в Україні характерні наявність діючої адміністративної структури, а також численних відділів: освіти, молодіжних, жіночих та дитячих, видавничих, інформації, здоров'я, суботніх та недільних шкіл, в рамках функціонування яких поєднується релігійна і соціальна життєдіяльність віруючих. Всі ці структурні компоненти у своїй діяльності керуються основними догматичними принципами протестантського віровчення. Висока консолідація одновірців, що підтримують між собою постійні неформальні зв'язки, зумовлює релігійну активність і визначає конфесійну ідентичність. Саме остання створює світоглядні та соціально-психологічні передумови інтеграції віруючих-протестантів в релігійні громади. Реалізацію своєї життєвої програми вірянин отримує і як член релігійної общини, і як член суспільства. При цьому чим більше соціальних зв'язків акумулює у своєму досвіді особистість, тим її програма – насиченіша, яскравіша, багатопланова. На

нашу думку, функціональність релігійної ідентичності актуалізується через особистісний релігійний наратив віруючого. Саме за такого підходу релігійна ідентичність розглядається через призму індивідуальності окремо взятого віруючого-протестанта. Беручи до уваги цей аспект, наголосимо на механізмах соціокультурної детермінації особистості віруючого-протестанта, який ми розглянемо в трьох головних аспектах: генетичному (пов'язані насамперед з процесами релігійної соціалізації особистості), функціональному (описують основні форми життєдіяльності особистості як члена релігійної общини), теологічному (ціннісні орієнтації, що визначають сенс і мету життя віруючого).

Релігійна ідентичність віруючого-протестанта формується, насамперед в процесі релігійної соціалізації. Значне навернення, так, як наслідок оновлення протестантського середовища України інтенсивно проходило протягом 90-х років. Відтак значна частина усіх протестантів є віруючими у першому поколінні і проходять початковий етап соціалізації у межах громади. Як наслідок, індивід долучається до протестантської спільноти. Причому, зауважимо, що цей процес є двостороннім: з однієї сторони, – це передача індивіду релігійного досвіду, а з іншої – процес його засвоєння. Саме релігійний досвід, який набувається віруючим протягом духовного шляху, є тим критерієм, за допомогою якого відрізняють справжню релігійність від її девіантних форм. Релігійний досвід у цьому сенсі виступає ідентифікаційним фактом щоденного повсякденного життя.

У цьому аспекті соціалізація віруючого-протестанта, в силу особливостей культурно-історичної ситуації, розпочиналася не в дитинстві, а уже в дорослому віці. Порушення роками радянської влади внутрісімейних традицій передачі релігійного досвіду сприяло тому, що лише частина (причому не значна) віруючих-протестантів переживали процес релігійної соціалізації традиційним шляхом (насамперед через сім'ю) в дитинстві паралельно з іншими аспектами соціалізації – культурним, національним. Переважна більшість сучасних віруючих прийшла в Церкву уже в дорослому віці, внаслідок духовних пошуків чи місіонерської діяльності протестантських пасторів/пресвітерів.

Соціалізуючий вплив релігійних організацій відчують на собі як віруючі, так і члени їх сімей. Соціалізація в протестантських громадах здійснюється практично під дією усіх її механізмів: традиційного; інституціонального (проявляється у процесі взаємодії індивіда безпосередньо з протестантськими організаціями та закладами); міжособистісного (проявляється в соціалізуючому впливі на віруючого-протестанта авторитетних для нього людей: батьків, вчителів, пасторів, пресвітерів, старших членів релігійної общини, які мають беззаперечний моральний авторитет, друзів і т. д.).

Характерною особливістю соціалізуючих механізмів у протестантських громадах є вплив стилізованого механізму соціалізації (механізм соціалізації який проявлявся у радянський період легального/ напівлегального/ нелегального функціонування протестантських громад). Зокрема, він виявляється у рамках субкультури (до слова зазначимо, що українські протестанти в радянському соціумі утворювали субкультурну групу типу всеохоплюючої інституції), де вона представляла собою сукупність норм, цінностей, поведінкових стереотипів, що обумовлювало відмінний від інших соціальних груп стиль життя. Фактично,

хоча українські протестанти нині активно «входять у світ», а не «втікають від нього», проте, цей вплив ще відчутний, особливо у низці незареєстрованих громад. Відтак, сучасний український євангельський протестантизм, «входячи в простір протестантизму європейського, приймає виклик власним традиціям та перетворюється із стабільної маргінальної культури меншості в альтернативну релігійну культуру, а то й навіть у контркультуру, що намагається стати головним вектором суспільного розвитку» [6].

Зазначимо, що в процесі соціалізації віруючих протестантські церкви реалізують низку функцій, посеред яких відзначимо наступні. Ціннісно-орієнтаційна, що здійснюється за допомогою культової та позакультової діяльності. Комунікативна – реалізується у створенні умов для спілкування віруючих, в певних формах його організації, а також в культивуванні норм спілкування, відповідних віроповчальних принципів протестантизму. Благодійницька/милосердна – втілюється в багатогранних формах і сферах соціальної діяльності як в межах протестантських церков, так і за їх межами. Компенсаторна – проявляється в гармонізації духовного світу віруючих, у допомозі їм в усвідомленні своїх проблем і в духовному захисті від мирських потрясінь і неприємностей. І, зрештою, виховна – релігійне виховання вірянина.

У контексті останньої зазначимо, що виділяють два рівні релігійного виховання – раціональний (включає в себе інформаційний, моральний та діяльний компоненти) та містичний. Саме в процесі релігійного виховання віруючих індоктринуються світогляд, світовідчуття, відповідні норми поведінки. Релігійне виховання здійснюється священнослужителями, віруючими агентами соціалізації (батьками, родичами, знайомими, членами релігійних общин), педагогами в конфесійних закладах, засобами масової інформації, засобами комунікації, конфесійною літературою.

Очевидним виявом соціалізації релігії у цілому є соціальна діяльність релігійних організацій. Тому на функціональному рівні характерною особливістю віруючих протестантів є, насамперед, їх активна соціальна робота. Місцеві громади й регіональні організації п'ятидесятників, адвентистів, баптистів, свідків Єгови надають допомогу потребуючим. До прикладу, баптистська церква м. Луцька «Фіміам» проводить різноманітні заходи для людей з особливими потребами. На сьогодні трирівнева реабілітація здійснюється шляхом наступних підрозділів служіння для неповносправних: реабілітаційний кабінет; шоквартальні святкові зустрічі; літні табори; рекреаційні (спортивні) ігри; групи з вивчення Біблії; особисте навчання, семінари; інтеграція неповносправних у домашні групи спільності; транспортування неповносправних на недільні богослужіння, домашні групи, будівництво складу та майстерні для ремонту візків; роздача візків; вирішення побутових проблем [5]. Фактично така робота є іманентною для кожної протестантської церкви регіонів України, про що свідчать сайти місцевих громад та суспільна думка.

Відтак активно включаючись у соціокультурні процеси, пізньопротестантські церкви в Україні створюють різноманітні форми організації громадського життя. В цілому всі пізньопротестантські конфесії ставлять собі за мету сприяти розвитковій активності та підприємництва серед

християн, надавати консультативну допомогу з економічних та юридичних питань, брати участь у реалізації благодійницьких програм, сприяти розвитку християнської освіти та організації бізнесу, проводити євангелізацію підприємницького середовища. Так скажімо, Церква Християн Віри Євангельської України має відділ християн-підприємців. У кожній області цей відділ очолює обласний керівник, який координує роботу на місцевому та загальноукраїнському рівнях.

Окрім того важливою особливістю таких процесів є той факт, що соціальна діяльність протестантських церков поєднується фактично із наверненням у протестантизм потенційних об'єктів цього процесу. Тому ми солідаризуємося із думкою П. Яроцького, що «конфесійна соціальна діяльність як обов'язок служіння ближнім все ж таки є однією з поширених форм євангелізаційної місії, яку здійснюють у сучасному світі всі релігійні організації» [8, с. 240].

Відтак для окремо взятої особистості віруючого релігійна чи соціальна діяльність, пов'язані з функціонуванням общини, почасти стають сферою в якій вона знаходить себе і своє призначення. Адже, спочатку людина стає членом общини, втікаючи від самотності, шукаючи психологічну опору та потребу спілкування. Згодом, для вірянина релігійна громада стає місцем спілкування та самореалізації. Це є своєрідний механізм компенсації слабкості соціальних зв'язків, а відтак і одночасно постає виявом соціальної активності. Тому для більшості віруючих пізньопротестантські громади є засобом задоволення духовних, естетичних, моральних потреб. Адже, до прикладу, на запитання: «Чому Ви є активним членом релігійної громади?» (опитування проводилося посеред п'ятидесятників та баптистів Волинського регіону), більшість вірян (респонденти саме називали себе так, заперечуючи термін «прихожани») відповіли наступним чином: служіння Богу та пізнання істини, духовне спілкування та збагачення – 85%, можливість спілкування з однодумцями – 80%, можливість надавати підтримку та бути потрібним для когось – 65%. Далі були варіанти відповідей: участь у спільних колективних практиках і т. д.

Важливим показником внутрішнього життя релігійної громади є характеристика методів роботи з парафіянами і специфіка побудови внутрішніх (між представниками однієї або різних церков) і зовнішніх (між церквою і суспільством) комунікацій. Посеред соціальних комунікацій у протестантів важливе місце посідають ЗМІ. За час української незалежності, на думку М. Балаклицького протестантські ЗМІ пройшли в своїй еволюції 4 стадії (зауважимо, будучи всеукраїнської тенденцією, така стадіальність характерна і для Волинського регіону). Перша – 1990-ті роки – час «психологічного самвидаву». У текстах панувала емоційна піднесеність, безоглядна критика конкурентів, тотальне неувага до оформлення та редагування, бюджетування і маркетингу видань. Друга – початок 2000-х років – медійна сфера протестантських конфесій помітно комерціалізується. Третя – середина 2000-х років – перевагу Інтернету, початок розсилки електронних примірників видань, що дозволило залучити ширше аудиторний коло. Четверта – друга половина 2000-х років – характеризується усвідомленням влади медіа, тому і необхідністю підвищення рівня професіоналізації працівників ЗМІ. Тому в церковній

медіасфері нормою стають обговорення професійних стандартів релігійних і світських комунікацій, дискусії, а іноді і відверті змагання зі світськими каналами комунікації [1, с. 180-181].

Демонстративним є широкий спектр проблем, який визначається ЗМІ: релігійна освіта, соціальна сфера, вдосконалення, богословське тлумачення актуальних процесів у політиці, суспільстві, економіці, проблеми геополітики, військова проблематика, здоровий спосіб життя, сімейна тематика і ін. Без сумніву, оптимізація комунікативної діяльності пізньопротестантських конфесій збагачує повсякденне життя віруючих, полегшує функціонування церкви і привертає громадський інтерес до неї. Важливо відзначити, що ці конфесії здатні будувати успішну комунікацію при будь-яких соціальних умовах і таким чином активно впливати на суспільне життя соціуму в цілому [4].

У протестантських громадах особливу роль надають процесам міжособистісної комунікації, орієнтованій на розуміння. Можливість «спілкування з одновірцями за поглядами і світовідчуттям створює умови для обґрунтування людиною власної релігійної віри і впевненості в ній, а також сприяє реалізації конкретних факторів, що визначають ідентифікаційну поведінку віруючих та впливають на їх життя» [2, с. 202].

Тому всі члени пізньопротестантських общин здатні захищати своїх «братів» незалежно від їх соціального статусу, національної належності. Як наслідок – відчуття загальної безпеки: члени общини стають принаймні ззовні позитивно налаштованими один до одного «братами і сестрами». Будучи об'єднаними спільною доктриною, цінностями, культовою практикою та маючи трансцендентну ціль, релігійна громада надає певні можливості для самореалізації у різних сферах діяльності. Реалізуючи свій потенціал, насамперед, через певні форми соціальної діяльності та керуючись основними принципами протестантського віровчення, віруючий-протестант, отримує можливості для самореалізації в різних сферах діяльності. Таким чином, релігійна громада у цьому сенсі стає важливим елементом соціальної структури суспільства. До того ж, що на нашу думку є надзвичайно важливим, утверджуючись, насамперед, у богоугодних справах віруючий отримує ствердну відповідь щодо правильності обраного шляху.

Хоча за світоглядними орієнтирами протестанти єдині – це консервативність відносно дотримання біблійських істин, демократично налаштована та підприємлива частина суспільства, проте, є і низка дискусійних моментів. Зокрема, у недавньому минулому у середовищі пізнього протестантизму (практично в усіх конфесіях) виникла гостра дискусія щодо присутності у домівці телевізора. Нині ж лідери протестантських спільнот та пастори закликають віруючих до «фільтрованого» перегляду телепродукції, зокрема категорично висловлюючись проти програм та фільмів, що містять ознаки насильства, розбещеності. Це саме стосується і мережі Інтернет. Саме через мережу Інтернет протестантські конфесії України, як і православні та католицькі, здійснюють свою місіонерську діяльність, продукуючи нові форми релігійної поведінки: онлайн-церква, кібер-паломництво, кібер-молитва. Особливо такі практики застосовуються за умов пандемії COVID-19.

Проте такі зміни стосуються не лише комунікаційної сфери. Трансформацій протягом останніх років і зазнало відношення до зовнішнього вигляду членів протестантських спільнот. За нашими спостереженнями нині дозволяється помірний кількість косметики, прикрас (такі процеси відбуваються і в адвентистських, п'ятидесятницьких, баптистських спільнотах). Свідки Єгови взагалі фактично не вносять чітких регламентацій щодо зовнішнього вигляду. Цікаві перетворення у цьому аспекті ми спостерігаємо і у харизматичних громадах. Зокрема, якщо раніше ще півтора десятиліття тому деякі лідери харизматичних громад висловлювали жорстку позицію щодо регламентації одягу та зовнішнього вигляду, то нині у низці харизматичних об'єднань, ці обмеження не існують.

Проте, не всі однаково сприймають вищезначені зміни. У самому середовищі протестантських спільнот виникає дискусія між прихильниками та противниками такої «лібералізації». Зміна певних соціальних стереотипів стосується і церковної дисципліни. Порівняно з радянським періодом чіткої регламентації, безумовно, вона значно послабилася. Проте, частина консервативних віруючих з підозрою ставляться до таких процесів.

Соціокультурна регуляція людської життєдіяльності здійснюється через призму цінностей. Наявність єдиної системи ціннісних орієнтацій постає основним інтегруючим суб'єктоутворюючим чинником релігійної громади. На шляху до пізнання духовних устремлень індивіда ціннісні орієнтації відіграють роль аксіологічної підстави вибору потреб, життєвих інтересів, планів і способів їх реалізації.

В основі формуванні ціннісних орієнтацій віруючого-протестанта лежить цінність буття – істина, яка включає три поняття: 1) Особистість Бога; 2) Закон Божий; 3) Слово Боже (Священне Писання). Специфіка діяльності та особливості релігійної общини детермінуються, насамперед, системою поглядів, що включають знання про Бога, його відношення до світу, майбутнє світу та окремо взятої людини. Відтак спільні цінності, спільна доктрина, культова практика та спільна трансцендентна мета перетворюють групу віруючих у релігійну общину, що має спільні інтереси та яку об'єднує дух колективізму.

Ціннісні орієнтації віруючих-протестантів України мають свою специфіку. Фактично усі протестанти вважають себе носіями цінностей європейської християнської традиції. Проте, важливо підкреслити, що ціннісна свідомість віруючих протестантських громад диференціюється від ліберально-демократичних (прозахідних) цінностей індивідуалізму та раціоналізму до традиційних національних орієнтацій соборного та альтруїстичного характеру. Отже, гострі суперечки в середовищі протестантизму зумовлюють, з одного боку, зберегти власні традиції, а з іншого – перейняти досвід зарубіжного протестантизму.

Зокрема, проведене нами опитування серед представників п'ятидесятницьких та баптистських громад, а також релігійної організації свідків Єгови дає підстави стверджувати наступне. Яскраво вираженою рисою усіх без винятку протестантських громад є превалювання цінностей, які визначаються, насамперед релігійним світоглядом – служіння Богу, допомога людям, віра, любов. Також усі протестанти високо цінують цінності суспільного

та особистого блага, не останнє місце посідають цінності матеріального благополуччя.

З періодом незалежнення України на тлі загального росту релігійності та превалюючого впливу православ'я у волинському суспільстві сформувалось протестантське співтовариство, яке є економічно самостійними, соціально організованими та проходить шлях інституційного оформлення. Протестантські громади демонструють свою соціалізуючу роль у вихованні позитивних для суспільства ціннісних орієнтацій. Безумовно, не без труднощів, долаючи стереотип «маргіналізованого майбутнього», набувають віруючі-протестанти роль духовних авторитетів в суспільстві. Нині утверджується протестантський образ віруючого як активного члена соціуму. Всі протестанти ідентифікують себе як віруючі з високим рівнем релігійності, активні члени своєї общини, які засуджують нездоровий спосіб життя, шкідливі звички, марнотратство.

Хоча, з одного боку, протестантські церкви намагаються протистояти явищам «осучаснення», проте, вони демонструють чітку стратегію модернізації, та намагаються стати невід'ємною органічною частиною сучасного світу. В умовах компенсації нестачі душевного комфорту соціальної реальності віртуальною, протестантські конфесії Волинського регіону демонструють соціальну інтеграцію, а віруючі екзистенційну єдність. Відтак у громадах пізніх протестантів (хоча, які не позбавлені проблем внутрішнього розвитку) іманентне налагодження органічної комунікації, що призводить до відчуття єдності та духовного зв'язку між вірянами. Тому на макрорівні віруючий ідентифікує свою єдність з колективним «ми». А Церква та «брати і сестри» виступають своєрідними помічниками у подоланні життєвих труднощів один одному.

Література

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991-2010 років : монографія / М. Балаклицький. – Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2011. – 379 с.
2. Балич Н. Л. Социологическое исследование идентификации верующих в религиозных общинах / Н. Л. Балич // Социологический альманах. – 2010. - № 1. – С. 196-203.
3. Бергер П. Религиозный опыт и традиция / П. Бергер // Религия и общество. Хрестоматия по социологии религии В. И. Гараджа [и др.]. – М. : Аспект Пресс, 1996. – С. 339-364.
4. Бульга И. И. Познепротестантские конфессии в социокультурном пространстве современного Волинского региона / И. И. Бульга // Власть и общество (история, теория, практика). – р – Тбилиси, 2015. – № 3 (35). – С. 50–60.
5. Євангельська церква «Фіміам» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/020/174/1217/001.lapin.pdf>
6. Черенков М. М. Соціокультурний вплив ідей реформації на соціально-богословську ідентифікацію українського євангельського протестантизму [Електронний ресурс] / М. М. Черенков – Режим доступу: <http://r500.ua/sotsiokulturnij-vpliv-idej-reformatsiyi-na-sotsialno-bogoslovsku-identifikatsiyu-ukrayinskogo-yevangelskogo-protestantizmu>.
7. Черенков М. М. Протестантизм між Західним та Східним християнством – конфесійний трикутник / М. М. Черенков // Релігійна свобода: спецвипуск №2 наукового

щорічника. Держкомнацрелігій України та Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України. Збірник наукових статей з теми «Міжконфесійні відносини у їх сутності і виявах в Україні». За загальною редакцією А. Колодного і В. Климова. – Київ: Світ знань, 2010. – С. 149-152.

8. Яроцький П. Л. Релігієзнавство: підручник. – К. : Кондор-Видавництво 2013. – 442 с.

ЗМІСТ

ВШАНОВУЮЧИ ЮВІЛЯРА

Валерій Смолій

Слово про ювіляра.....4

Олександр Завальнюк

Alma mater Руслана Постоловського у 1960-1970-х рр.
(До історії Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту)8

Роман Михальчук

Професор Руслан Постоловський – науковець та управлінець
(До 70-річчя заслуженого діяча науки і техніки України).....20

РОЗДІЛ 1. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Олег Озимчук

Причини конфронтації Англії та Франції в XII – на початку XIV століть32

Юрій Терешко, Оксана Левак

Початок правління прем'єр-міністра Джуліо Мазаріні – «тіні Рішельє»
і зовнішня політика Франції у Західній Європі в період тридцятилітньої
війни (1643-1647 рр.).....38

Наталія Плюта

Демографічні, економічні та політичні фактори розвитку колоніальної
ідеї у Франції в новий час48

Катерина Шевчук

Трансформаційні процеси в естетиці на початку – в першій половині
XX ст.56

Ігор Десятничук

Чехи та чеські землі у фокусі прагнень чеських німців у роки
Першої світової війни65

Світлана Шульга

Волинські чехи у зовнішній політиці міжвоєнної Чехословаччини.....73

Степан Синяк

Польська державна політика у сфері військово-фізичної підготовки.....82

Андрій Слесаренко

Друга світова війна та Голокост у кінофільмах чеських режисерів
Збинеска Бриниха та Юрая Герца.....91

Ігор Філіпчук

Інтелектуальна підготовка демократичного руху в Чехословаччині 1967-1968 рр.: суспільно-історичні обставини 99

Тетяна Опанасюк

Становлення і діяльність опозиційно-радикальних течій в СРСР у 1987-1989 рр. 109

Інна Мартинчук

Особливості внутрішньопарламентської боротьби в Словацькій республіці в 1993-1998 рр. 118

Тетяна Шамсутдинова-Лебедюк

Особливості сучасних взаємовідносин чоловіка й жінки у ісламі 128

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Андрій Блануца

Земельні надання на умовах земської служби як елемент станової культури у Великому Князівстві Литовському (Друга половина XV – середина XVI ст.) 138

Андрій Гурбик

Концепти «Звичай» і «Право» в звичаєво-правовій культурі українських земель XVI – XVII ст. 145

Богдан Прищепя

Планування та забудова замку князів Острозьких у Старокостянтинові 159

Галина Панишко

До питання політичних аспектів українсько-польських: від Люблінської унії до Люблінського трикутника 169

Олена Прищепя

Освітні практики Речі Посполитої на Правобережній Україні (1773–1793 рр.) 177

Микола Кучерепа

Правовий і майновий статус православної церкви у Польщі у міжвоєнний період (1918–1939 рр.) 184

Любов Заглинська, Оксана Лукомська

Історичний аспект розвитку економічної освіти в Україні 199

Юрій Крамар

Професійно-технічна освіта на Волині у міжвоєнний період (1921–1939 рр.) 205

Руслана Давидюк, Віталіна Данильчук

«Рідні хати» як проурядові культурно-освітні осередки Волинського воєводства 213

Юлія Візіїв

Волинський пласт: хронологія розвитку 220

Володимир Баран

Військово-чекістські операції НКВС проти українського підпілля в Західній Україні: 1939–1941 рр. 229

Валентина Добровичинська

Пропагування радянської освіти у періодичних виданнях Волинської та Ровенської областей (1939–1941 рр.) 237

Ірина Рибачок

Богословсько-педагогічна академія УАПЦ в Мюнхені 1946-1952 рр. (До 75-ліття від заснування) 244

Олена Ворон, Оксана Ворон

Релігійна політика на Рівненщині у 50-60-х роках ХХ століття 254

Дмитро Малезжик

Репресивна політика радянської влади проти творчої інтелігенції УРСР (Друга половина 1960-х рр.) 262

Олександр Комарніцький

Рівненський педінститут у роки Горбачовської перебудови 268

Сергій Жилюк, Лариса Паніна, Сергій Шаправський

Державно-церковні відносини на Житомирщині у контексті суспільно-релігійних трансформацій 1989-1991 рр. 277

Руслана Шеретюк

Мистецтво як чинник формування національної ідентичності: український контекст 285

Ірина Панчук

Сучасні протестанти в Україні: особливості ідентифікації 292

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ, МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Анатолій Філінюк, Олександр Григоренко

Мистецтво Волині ХVI – ХVII ст. у науковій спадщині професора Мечислава Гембаровича 302

Grzegorz Baziur

Świadomość narodowo-państwowa i jej rola w procesie samoidentyfikacji obywatelskiej społeczeństwa ukraińskiego – wybrane problem308

Сергій Троян, Наталія Нечаєва-Юрійчук

Перша світова війна 1914–1918 рр. і маніпуляція свідомістю людини в умовах зародження нової світ-системи331

Максим Гон, Наталія Івчик

Полпотівське «взірцеве суспільство» у дискурсі історії повсякдення341

Оксана Гуменюк

Повсякдення радянської господарської культури: історіографічний аналіз349

Сергій Троян

Постколоніальні студії: західний і український дискурс358

Наталія Кінд-Войтюк

Інноваційні виклики вивчення історії у контексті реалізації завдань нової української школи365

Кароліна Цинк

Охорона довкілля як об'єкт екологічної освіти (соціологічне дослідження позицій українських студентів)372

Тетяна Кузьма

Музей як місце історичної пам'яті: практики Берліну383

Алла Киридон, Віктор Троян

Європейська ідентичність у парадигмальних обрисах космополітичної концепції Ульріха Бека391

Оксана Кундеус

Концептуальні основи європейської інтеграції400

Алла Киридон

Колективна пам'ять як ціннісно-сміслова матриця національної ідентичності405

Олег Санжаревський, Наталія Байда, Андрій Стемпіцький

Приватні військові компанії: міжнародний досвід та перспективи для України414

Відомості про авторів.....422

Наукове видання

Слов'янський світ і Україна

Збірник наукових праць на пошану ректора
Рівненського державного гуманітарного університету,
професора Руслана Постолювського

Технічний редактор
О. М. Борилюк-Міськов

Підп. до др. 08.09.2021.

Формат 70x100¹/₁₆.

Папір офсет.

Друк цифр.

Гарнітура Таймс.

Ум. др. арк. 33,6.

Обл. вид. арк. 33,6.

Тираж 100 прим.

Видавець О. Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої
справи РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
пр. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
тел.: 068-025-067-4; olegzen@ukr.net

Друкарня: «Формат-А»
вул. Центральна, 58, с. Корнин
Рівненського р-ну Рівненської обл.,
35304, 0362-20-53-37